

THE ARCHAEOLOGICAL COLLECTION IN SHUMEN – FIRST STEPS TO CREATING A MUSEUM

Abstract: The proposed theme presented in summarized form the first steps of creating a museum from Shumen county archaeological society..

Author information:

Svetlozar Stoyanov

Logistic engineer and technician
"Construction and architecture"

Secretary of the Branch of the National institute
of archaeology with museum in Shumen

✉ s_v_stoyanov@abv.bg

🌐 Bulgaria

Keywords:

Archaeological collection in Shumen, Shumen county
archaeological society, County museum in Shumen.

Терминът музей, като съвкупност от експонатите и самата сграда, в която са уредени, е употребен за пръв път в Кралство Англия през 1682 г. Това е по повод на преместването на археологическата колекция на Елиас Ашмол в Оксфордския университет, която той дарява на страната си. Впоследствие грижата за нея се поема от създадения в лондонския квартал Блумсбъри през 1753 г. Британски музей на Кралство Великобритания, който в същата година постановява¹, че археологическата сбирка е не само за учените, но и в услуга на общността [8, с. 8 – 9].

Преходът от колекционерството към археологията като наука, която изследва определена област от човешкото познание, е направен от немския изкуствовед Йохан Йоаким Винкелман с класическия му труд „История на древното изкуство“, публикуван през 1764 г. в Дрезден. През 1767 г., също в Дрезден, авторът издава и допълнение „Бележки към история на древното изкуство“. С цялостната завършеност на изследването, както и с други свои разработки, Винкелман предлага метода на стиловия анализ, художествената критика и тълкуването. Това са съществени научни похвати в изкуствознанието и археологията. Независимо, че Винкелман не споменава в своите трудове термина археология, той дава на тази дисциплина ясно и определено съдържание за дадения етап от нейното развитие [3, 14 – 16; 16, с. 10 – 11].

Понятието археология, като наука, е възродено в последните пет години от първата четвърт на XIX в. Прави го немския професор в Гьотингенския университет Християн Готлиб Хайне, който е археолог, в изданието му през 1822 г. в Брауншвайг курс „Академични лекции по археология и изкуството на древността“. Така понятието загубва първоначалния си широк смисъл и археологията се оформя като самостоятелна наука, а повишеният интерес на европейските народи към собственото им минало и старини, както и на другите народи, дава нов подтик в нейната еволюция [3, с. 21 – 22; 5, с. 14 – 15].

За нашата страна Юрий Венелин е първият, който отбелязва необходимостта от запазване на старините и паметниците на културата, както и създаване на български музеи в тази насока.

¹ През 1845 г. Британският музей на Обединено кралство Великобритания и Ирландия определя, че уредената експозиция е за ограмотяването и забавлението на гостите. Постановката е допълнена в 1850 г., т.е. музеят е за предоставянето на знания и за отмората на посетителите.

В свое писмо до ген. Иван Инзов², две години след Руско-турската война от 1828 – 1829 г., той препоръчва съставянето на комитет за полагане на началото на български музей [4, с. 13; 6, с. 9, бел. 2; 12, с. 17, с. 24 – 25, с. 33 – 34].

Интересите на Васил Априлов, повлияни от Юрий Венелин, се изразяват на по-късен етап в препоръки към българи, как да се описват старините и паметниците на културата, което е видно в негово писмо от 01 май 1845 г. Той ги насърчава в издирването на старини и монетен материал, както и същите да бъдат нарисувани точно³. Подобен призив има и в писмо на Васил Априлов от 15 май 1845 г.4, където бележката му е да се съхраняват тези „драгоценности“ и да се популяризират в печатните издания историческите „древности“ [5, с. 15 – 16; 6, с. 9, бел. 3; 12, с. 17, с. 24 – 25, с. 26 – 27; 14, с. 10].

Към средата на XIX в. бавно реформиращата се Османска империя открива в Цариград първия археологически музей с предмети от землището на с. Коджа Абдурахман, Пловдивско [4, с. 12; 12, с. 17, с. 27].

Самата идея за създаване на български музей е занимавала дълго дейците на нашето Възраждане. Нейното съзряване е в 1855 г. и се свързва с Еманоил Васкидович, Георги Раковски и Николай Павлович. Тя е реализирана с основаването на първия български музей от Димитър Начович, Еманоил Васкидович, Георги Владикин и Христати Филчов. Това се случва на 30 януари 1856 г. в Свищов⁵, за което през същата година е публикувано съобщение в бр. 49 на в-к „Турция“ (изд. в Цариград) [4, с. 12, с. 13; 5, с. 12 – 13, с. 14 – 15; 12, с. 5, с. 56, с. 61].

През м. май 1857 г.⁶ учителят Сава Доброплодни със свои ученици от Шуменското мъжко класно училище⁷ събират от Преславските старини археологически материали. Впоследствие ги предават в библиотеката на същото училище, където за тях се урежда експозиция. Така се поставя началото на малка археологическа сбирка в Шумен [1, с. 34 – 35; 2, с. 74; 7, с. 72, с. 74, с. 78; 10, с. 13 – 15; 11, с. 84; 12, с. 51, с. 58, с. 119; 17, с. 201, с. 286 (обр. 1); 18, с. 1 – 3, обр. 1; 19, с. 13].

Дописка в бр. 17 на в-к „Съветник“ (изд. в Цариград) от 15 август 1863 г. представя решението на Високата порта да създаде народен археологически музей към джамията „Султан Баязид II“ в Цариград. То е по предложение на Едхем паша, който е министър на просвещението и търговията на Османската империя [4, с. 12, бел. 8; 12, с. 54].

През 1867 г. Тодор Кусев от Прилеп предлага да бъде открит музей към Българското читалище в Цариград [4, с. 13, бел. 18; 12, с. 58].

В Браила през 1868 г. е основано Българското книжовно дружество с председател Марин Дринов. Тук в централния клон е поставено началото на музей от Иван Кършовски, първоначално с монетна сбирка [4, с. 14, бел. 24, бел. 25; 10, с. 14; 12, с. 11].

2 Ген. Иван Инзов е Председател на попечителния комитет за чуждестранни преселници в Южния край на Русия и е пряко подчинен на Министъра на външните работи на Руската империя, <<http://www.faktor.bg/bg/articles/politika/na-vseki-kilometar/-tragediyata-na-tavriyskite-balgari-razbivalazhata-za-ruskiya-i-savetskiya-osvoboditel-48749>>, 20.03.2018, <<http://ua-bg.com/bg/history/>>, 20.03.2018.

3 Във в-к „Съветник“ (изд. в Цариград) от 1864 г. Николай Павлович споделя идеята си за създаване на „рисувално училище“, където той желае възпитаниците да „чъртаят по натура от антики статуи-кумири, останали от най-изящните стари художници“, <http://www.artprice.bg/autor_details.php?act=data&elem_id=674>, 28.03.2018.

4 Петко Рачов Славейков отпечатва писмото на Васил Априлов от 15 май 1845 г. в бр. 14 на в-к „Гайда“ (изд. в Цариград) от 15 юли 1866 г.

5 Откриването на първия български музей в Свищов подробно се описва от Васил Манчов в бр. 17 на в-к „Народа“ (изд. в Свищов) от 31 март 1879 г.

6 През м. септември 1857 г. Иван Денкоглу пише от София писмо до Михаил Погодин, в което споменава, че е помолил Сава Филаретов да събере в Софийското българско училище всички намерени старини (Унджиева, Ц. Сава Филаретов., 1990, С., с. 23, с. 48 – 49, с. 51, с. 54, с. 141 (бел. 19), Народна просвета).

7 В периода от м. септември 1873 г. до м. януари 1875 г. главен учител (директор) на Шуменското мъжко класно училище е Панайот Волон. Той се е обучавал над 4 години в 7-класния учебен курс в Николаевската мъжка гимназия в гр. Николаев, Руската империя. Там в занятията са били включени и занимания в нумизматичния кабинет на същата гимназия.

Вестник „Турция“ от 11 април 1870 г. информира за отваряне на музей на древностите при църквата „Света Ирина“ в Цариград. Периодичното уреждане на ежегодни изложби във вилаетите се установява като практика [4, с. 12, бел. 13; 15, с. 4].

На 02 януари 1871 г. е предложено към читалище „Надежда“ във Велико Търново да се учреди музей за старини [4, с. 13, бел. 19; 13].

В Цариград през 1875 г. е открито Археологическо училище. То е с високи изисквания към образователния ценз на кандидатите. Необходимо било владеене на френски език, старогръцки, латински и турски език, както и превод от посочените чужди езици на турски [4, с. 12, бел. 14].

Сбирка с археологически материали се създава и в Разград през 1877 г. [4, с. 14, бел. 23].

След Освобождението в отчет от 18 септември 1878 г. на ген. Александър Дондуков-Корсаков се споменава, че в София се предвижда създаването на археологически музей [6, с. 11; 12, с. 83].

През 1879 г. в гр. Пловдив се създава „Българско ученолюбиво дружество“, което в своя устав предвижда основаването на музей, като се събират старини. На следващата година в бр. 161 на в-к „Марица“ (изд. в Пловдив) от 15 февруари 1880 г. се съобщава, че с Окръжно на директора на народното просвещение на Източна Румелия Йоаким Груев към Дирекцията на народното просвещение се създава музей за старини [6, с. 11; 12, с. 95, с. 151 (бел. 120)].

В „Изложение за състоянието на Шуменски окръг през 1895–1896 г.“ на Шуменския окръжен управител от 1896 г. е регистрирано създаването на археологическо дружество в Шумен през 1895 г. То не продължава своето развитие [10, с. 16; 12, с. 119; 17, с. 203; 18, с. 6, с. 11 (бел. 12); 19, с. 15].

На събрание в Шуменското трикласно педагогическо училище през зимата на 1902 г. Рафаил Попов⁸ представя в своя кабинет подредената сбирка от археологически материали от Шуменското плато, от обхожданията на пещерите в района, от Мадарските скали. Тук споделя идеята си за създаване на археологическо дружество в Шумен и уреждане на „скромна археологическа сбирка“. Това първо учредително събрание от 30 септември 1902 г. избира настоятелство и му възлага да подготви уреждането на музей. Със заповед №1225 от 24 октомври 1902 г. на Министъра на народното просвещение е утвърден уставът на Шуменското окръжно археологическо дружество с основна задача „... да уреди и поддържа един Окръжен музей в гр. Шумен“ [10, с. 16 – 17, с. 19; 12, с. 119; 17, с. 203 – 204, с. 286 (обр. 2 – 3); 18, с. 6 – 8, обр. 2 – 3; 19, с. 16].

В периода 1902 – 1903 г. Рафаил Попов отправя, съответно, искане и писмена молба до настоятелството на Шуменското трикласно педагогическо училище за предаване на сбирката от археологически материали на Шуменското окръжно археологическо дружество. Отговорите и в двата случая не са положителни. С финансовата подкрепа на Шуменската община са наети помещения в Шонтовата сграда (Шумен). Тук значителни са старанието и заинтересоваността на Рафаил Попов за набавянето на витрини и шкафове, както и за подреждането на експонатите. Те са събрани с общите усилия на членовете на Шуменското окръжно археологическо дружество като дарения [9, с. 98; 10, с. 17; 17, с. 205 – 206; 18, с. 9 – 10; 19, с. 16].

На 29 юни 1904 г. Окръжният музей в Шумен, уреден от Шуменското окръжно археологическо дружество, е тържествено открит и осветен⁹ [10, с. 17; 12, с. 119; 17, с. 206, с. 287 (обр. 4); 18, с. 10, обр. 4; 19, с. 17].

References:

1. **Andreeva, M. (sust.) i dr., 2016:** Vuzrozhdenskiyat Shumen. Izdanie, posveteno na 165 godini ot rozhdenieto na apostola Panayot Volov i 140 godini ot Aprilskoto vustanie., 2016, V.T., (BG), Faber.

⁸ На 01 септември 1901 г. Рафаил Попов е назначен за учител в Шуменското трикласно педагогическо училище (Василев, С. Рафаил Попов – музеолог, археолог, енциклопедист., В: Шуменска заря, Ш., 14.08.2001, 11, Шуменска заря).

⁹ За превод на английски език благодаря на Георги Георгиев – преводач.

2. **Bratov, B., 1991:** Otnosno ideologiyata na Panayot Volov., V: Panayot Volov – zhivot i delo, Materiali ot nauchna sesiya (Shumen, 04 – 05 yuni 1986 g.), 63 – 83, Sh., (BG), 1991, Direktsiya „Kulturno-istoricheskoto nasledstvo”, DF „Shumen-poligraf”.
3. **Dimitrov, D., 1958:** Uvod v arheologiyata., 1958, S., (BG), Nauka i izkustvo.
4. **Domuschiev, N., 1966:** Kum istoriyata na muzeynoto delo v Bulgaria do Osvobozhdenieto., V: Muzei i pametnitsi na kulturata, S., (BG), 1966, God. VI, Kn. I, 12 – 15, Nauka i izkustvo.
5. **Dzhonev, B., 1957:** Kum vuprosa za zarazhdaneto na muzeynoto delo v Bulgaria., V: Pametnitsi na kulturata i muzei, S., (BG), 1957, God. II, Kn. 4, 12 – 16, Nauka i izkustvo.
6. **Genov, Ts., 1957:** Kum istoriyata na muzeynoto delo v Bulgaria., V: Pametnitsi na kulturata i muzei, S., (BG), 1957, God. I, Kn. 2, 9 – 13, Nauka i izkustvo.
7. **Georgieva, M., 2016:** Za voenno-revolyutsionnata podgotovka na apostola Panayot Volov., V: Sbornik dokladi ot Godishna universitetska nauchna konferentsiya na Natsionalen voenen universitet „Vasil Levski” gr. Veliko Turnovo (Veliko Turnovo, NVU „Vasil Levski”, 20 – 21 oktombri 2016 g.), V.T., (BG), 2016, Tom 1, Nauchno napravlenie „Pedagogicheski i humanitarni nauki”, 70 – 82, IK NVU „Vasil Levski”.
8. **Ivanov, D., Debryune, N., 2012:** Istoricheskiyat muzey: Hram na dobrodeteli. Kniga za muzeyno obrazovanie, vazpitanie i razvlechenie. Vtoro preraboteno izdanie., 2012, S., (BG), UI „Za bukvite – o pismenehy”.
9. **Konstantinov, K., 2017:** Vzaimodeystviето Obshtina – Muzey – Universitet pri opazvane i populyarizirane na kulturno-istoricheskoto nasledstvo na Shumenskiya region., V: Muzei i Obshtini, Sbornik ot Natsionalna nauchna konferentsiya „Muzei i Obshtini” (Popovo, 07 – 08 april 2016 g.), V.T., (BG), 2017, 1, 97 – 106, Faber.
10. **Lechev, D., 2009:** Sto i petdeset godini muzeyno delo v Shumen., V: Natsionalna nauchna konferentsiya „Shumen i shumentsi v natsionalnata istoriya” (Shumen, 10 – 11 may 2007 g.), posvetena na 150-godishninata na muzeynoto delo v Shumen, V.T., (BG), 2009, 13 – 22, FABER.
11. **Marinova, Ya., 1991:** Novator v obrazovatelnoto delo., V: Panayot Volov – zhivot i delo, Materiali ot nauchna sesiya (Shumen, 04 – 05 yuni 1986 g.), Sh., (BG), 1991, 84 – 90, Direktsiya „Kulturno-istoricheskoto nasledstvo”, DF „Shumen-poligraf”.
12. **Nedkov, S., 2006:** Istoriya na muzeynoto delo v Bulgaria., 2006, S., (BG), Agentsiya Evropres.
13. **RIM – Veliko Turnovo, 2009-2016:** „Istoriya. Purvi etap (1871 – 1944)”, V: Regionalen istoricheski muzey – Veliko Turnovo, <<https://museumvt.com/bg/#firstPage>>, 2009-2016, Za nas, Istoriya, Purvi etap (1871 - 1944), <<https://museumvt.com/bg/%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%8F/>>, 18.03.2018.
14. **Slaveykova, S., 1957:** Petko Rachov Slaveykov i istoricheskite pametnitsi., V: Pametnitsi na kulturata i muzei, S., (BG), 1957, God. II, Kn. 4, 8 – 11, Nauka i izkustvo.
15. **Smrikarov, D., 1870:** Sekakvi neshta i novini., V: Turtsiya, Ts., (BG), 11.04.1870, God. VI, Br. 8, 4, Nikola Genovich, Kurie d'Oriyan.
16. **Vaklinov, S., 1973:** Arheologiya. Obsht kurs. Chast purva. Praistoriya i antichnost., 1973, S., (BG), Nauka i izkustvo.
17. **Velikov, V., 1979:** Muzeynoto delo v Shumenskiya kray prez perioda 1857 – 1904 g., V: Godishnik na muzeite ot Severna Bulgaria, V., (BG), 1979, Kn. V, 200 – 207, Georgi Bakalov.
18. **Velikov, V., 1982:** Nachaloto., V: 125 godini muzeyno delo v Shumenski okrug, Sbornik ot materialy, Sh., (BG), 1982, 1 – 12, Direktsiya „Kulturno-istoricheskoto nasledstvo”, PB TPK „Dimcho Popov”.
19. **Velikov, V., Vasilev, S., 1982:** Letopis na muzeynoto delo v Shumenski okrug., V: 125 godini muzeyno delo v Shumenski okrug, Sbornik ot materialy, Sh., (BG), 1982, 13 – 36, Direktsiya „Kulturno-istoricheskoto nasledstvo”, PB TPK „Dimcho Popov”.